

ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

Академично издателство „Талант“

*Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите - Пловдив*

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

Academic Publishing House „Talent“

*University of Agribusiness and Rural Development -
Bulgaria*

<http://science.uard.bg>

THE ECONOMIC INSTRUMENTARY OF THE "SOFT POWER" IN THE INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Zlatka Kushelieva

Paisii Hilendarski Plovdiv University - Plovdiv, Bulgaria

Abstract: "Soft power" is a complex instrument of international politics. It is an organized set of interactions and relationships predetermined to a large extent by the psychological element. Its core qualities are attraction, persuasion and legitimacy. The "soft power" acts in international relations through a complex instrumentation consisting of actions in the military, political, economic, cultural, sports, ideological, religious spheres, but all its manifestations must be supported by the economic instrument. To this end, many countries have set up special bodies. It is expected that "soft power" will be a major instrument of international politics in the coming epoch.

Keywords: international policy, "soft power", attraction, persuasion, legitimacy

ИКОНОМИЧЕСКИЯТ ИНСТРУМЕНТАРИУМ НА „МЕКАТА СИЛА“ В МЕЖДУНАРОДНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ОТНОШЕНИЯ

Златка Кушелиева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ – Пловдив

Резюме: „Меката сила“ е комплексен инструмент на международната политика. Тя представлява организирана съвкупност от взаимодействия и взаимоотношения, предопределена в голяма степен от психологическия елемент. Нейни основни качества са привличането, убеждаването и легитимността. „Меката сила“ действа в

международните отношения посредством сложен инструментариум, съставен от действия във военната, политическата, икономическата, културната, спортната, идеологическата, религиозната сфери, но всички нейни прояви трябва да бъдат подкрепени от икономическия инструмент. За тази цел много държави са създали специални органи. Очаква се „меката сила“ да бъде основен инструмент на международната политика през идващата епоха.

Ключови думи: международна политика „мека сила“, привличане, убеждаване, легитимност.

ВЪВЕДЕНИЕ

Съвременната епоха обогати международната политика с едно ново понятие, което като инструмент съвсем не е ново. Става въпрос за „меката сила“, което е въведено в теорията в края на миналия век и определено по следния начин: „Тя е способността да влияем на другите чрез кооптивни средства, като формиране на дневния ред, убеждаване и предизвикване на положително привличане, с цел постигане на желаните резултати“¹. Авторът на това определение по-късно дава по-директивно определение, заменяйки способността за влияние със способността за принуждаване: „И тази способност да принуждават другите да искат това, което искате, да получават резултатите, които искате, без принуждаване или плащане, е това, което наричам мека сила“².

От гледна точка на системния подход, „меката сила“ представлява организирана съвкупност от взаимодействия и взаимоотношения, в които силен, може би основен елемент, се явява психологическият. Това е напълно естествено, като имаме предвид два момента – първият, че този елемент винаги е играл определяща роля в световната политика, като започнем от Троянската война, а вторият – от бурното и всеобхватно развитие на научните основи на психологията, което позволява все по-целенасочено използване на нейните постижения за въздействие върху психиката на отделните хора и на обществото като цяло. Българският принос към разработване на теорията за „меката сила“ отразява този факт:

„Меката сила, разглеждана в динамичния контекст на „хлабаво“ свързан в мрежи свят, съставлява възможности за оказване на преобразователен ефект в съгласие с волята на другите, без да се прибегва до осезаема или неосезаема принуда. Нейната вътрешна характеристика е отвореността за критики и откритостта за различното мнение. Следователно меката сила се изразява в: убеждаването чрез обсъждане, „допускащо“ чуждата гледна точка; следването на образци, наречени „най-добри практики“; спазването на стандарти, носещи легитимност“³.

Зад израза „хлабаво“ свързан в мрежи свят“, се крие проблемът за всички държави през настоящата епоха, състоящ се в това, че все повече обстоятелства остават извън контрола, дори на най-силните от тях, поради изместването на силата от държавни към недържавни играчи. Например международната финансова стабилност е жизненоважна за просперитета на САЩ, но най-мощната държава, също се нуждае от сътрудничество с другите държави, за да я осигури. В настоящия свят, в който границите стават все по-лесно от когато и да било пропускливи за всичко – наркотици, инфекциозни болести, тероризъм, информация – трябва да се мобилизират

¹ Най, Дж., Бъдещето на силата. София: Военно издателство, 2013, с. 40.

² Джоузеф Най за глобалните промени във властта
<https://www.vbox7.com/play/29.10.2010>

³ Кънева, М. Проблемът за „меката сила“ в международните отношения и ролята ѝ във философията и практиката на политиката за сигурност на ЕС, в сб. „Политиката за сигурност на Европейския съюз с опора на „меката“ сила: актуални проекции и проявления, потенциални възможности и зависимости“, Съставител: проф. д-р Пламен Пантев, София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2013, с. 9.

международни коалиции и да се изградят институции, които да се справят със заплахите и предизвикателствата. Затова за силата трябва да се мисли като средство за постигане на цели, което включва обединение. Що се отнася до преобразователния ефект, той може да бъде в две посоки – напред към бъдещето и назад към миналото. Първата посока привидно се разбира от само себе си, но тя винаги крие страх от неизвестността, дори когато имаме конкретен пример за постиженията на тези, които ни въздействат. Такъв е случаят с Норвегия, която отказва присъединяване към Европейския съюз, и то много преди разширяването със страните от Източна Европа, както и случаят с Дания и Швеция, които отказват присъединяването към еврозоната, въпреки че отговарят на условията за такова решение. Връщането назад към миналото се оказва привлекателно за хората с по-ниска интелигентност и по-ниска култура. Към този извод ни насочва случаят с Брекзит, при който хората от провинциалните градове на Англия и Уелс бяха убедени от мнозинството чрез вестниците, че напускането на Европейския съюз ще доведе до увеличаване на доходите, уж застрашени от имигрантите от Източна Европа. Изборът на Тръмп също свидетелства за това – за него гласуваха белите мъже от работническата социална група, убедени, че имигрантите създават опасност за работните им места. Референдумът в Турция също го доказва – там избуяха неизживените ислямски възгледи сред по-изостаналата част от населението, подтикнати от диктаторските стремежи на Ердоган.

ПРИЛОЖЕНИЕ НА „МЕКАТА СИЛА“

Много условно е схващането, че „меката сила“ се прилага без принуда. Самият стремеж към въздействие съдържа намерение за принуда, което не винаги се осъзнава от масите на двете страни – въздействащата и подложената на въздействие. За тях тази принуда, макар и неосезаема, е по-скоро подсъзнателна. Трябва да имаме предвид, че става въпрос за масово въздействие, при което цяла нация или социална група се явява обект на „меката сила“. Масовото въздействие винаги е присъствало в обществото. В този смисъл можем да приемем „меката сила“ като категория за универсално въздействие. Обаче, във всяка обществена област тя се проявява в конкретни форми, които могат да въздействат едновременно в няколко обществени сфери. Неслучайно в настоящия момент се оказва, че вероятно проявата на „твърдата сила“, демонстрирана доскоро от правителството на Англия след последните избори, ще бъде омекотена – говори се ясно за „мек“ Брекзит.

Ако анализираме определението на друг български автор, ще открием оспорвани тези:

„*Меката сила*, която Дж. Най описва като способността за формулиране предпочитанията на другите, е нематериална по своята същност. Поради тази причина, характерният за нея инструментариум е трудно измерим и съпоставим. Тук водещ принцип е този на убеждението, който чрез атрактивно привличане мотивира и доброволно формира поведение на другите, насочено в желаната от въздействащия актьор посока. Търсените резултати се постигат по-бавно в сравнение с *твърдата сила*, но за сметка на това, те са по-дълготрайни и по-устойчиви във времето. Това се дължи не толкова на обстоятелството, че се променят нагласи и стереотипи, а на факта, че се конструират нови социални конструкти. Постигнатите резултати рядко генерират напрежение и ответни негативни реакции и мерки“⁴.

Преди всичко е пресилена тезата за нейната нематериалност. „Меката сила“ въздейства и чрез нематериални, и чрез материални ресурси, т.е. по същия начин, както действа и „твърдата сила“. Това зависи от подбора на начина, по който се използват

⁴ Коев, К. Проекции на „меката“ сила в международните отношения в научни трудове на Русенския университет - 2015, том 54, серия 5.2, с. 75.

тези ресурси. Една батарея от нова конструкция оръдейни установки, разположена демонстративно на границата със съседна държава, ще въздейства като „твърда сила“, а преминаващи на парада по случай националния празник на страната – като „мека сила“. Американските военноморски сили по принцип са „твърда сила“, но тяхната помощ по време на спасителните действия в Индонезия след силното цунами в Източна Азия през 2004 г. силно увеличи авторитета на Съединените щати сред индонезийците. Една политическа идея, разработена в определена страна, която вдъхновява група младежи да започнат въоръжена борба срещу правителството на друга страна, е „твърда сила“, а същата идея, изучавана в лекциите по политология, е „мека сила“.

Тезата, че поради нематериалния характер на „меката сила“ нейният инструментариум е трудно измерим и съпоставим, също е спорен. Той действително не може да се мери във физични единици, но не е трудно да се измери качествено – силен, слаб, несъществен, или в проценти.

Тезата, че „търсените резултати се постигат по-бавно в сравнение с *твърдата сила*, но за сметка на това са по-дълготрайни и по-устойчиви във времето“, също е спорна. „Меката сила“ на комунистическите идеи беше престанала да въздейства много преди рухването на тяхната политическа система, която се крепеше на „твърдата сила“ на въоръжените сили. Също и твърдението, че „постигнатите резултати рядко генерират напрежение и ответни негативни реакции и мерки“, е прекалено оптимистично. Ответните мерки зависят от много фактори – главно от силата на атакуваната система и степента на въздействието на „меката сила“. Затова „меката сила“ на западната култура и идеология предизвикваше яростни ответни мерки. Силни ответни мерки предизвиква и „меката сила“ на исляма.

Основни качества на „меката сила“ се явяват привличането, убеждаването и легитимността.

Факторите, които генерират положително привличане, са качествени и количествени. Програма за помощ, която се възприема като манипулативна, може да подкопае „меката сила“. В количествено отношение привличането действа с отделни качества на въздействащия фактор или глобално – с всички негови качества. Европейският съюз действаше глобално преди приемането на страните от Източна Европа, но днес се подчертава, че очакванията от това членство не са се оправдали.

Убеждаването е тясно свързано с привличането. В процеса на убеждаване рационалните аргументи с изтъкване на факти, предположения за причинно-следствената връзка и нормативните документи се смесват с представянето на проблемите по привлекателен начин и използването на емоционални призови.

Легитимността на „меката сила“ се изразява в развиването на вътрешно чувство за приемането на нещо като морално, правилно и подходящо.

В новите условия на информационната епоха, повече от всякога, мекото отношение се оказва по-ефективно от твърдото действие. И на практика, пряко или косвено, главен инструмент на „меката сила“ се явява икономическият. Без неговата употреба или подкрепата му, останалите инструменти не могат да преобразуват ресурсите на „меката сила“ в привличане.

Много видове ресурси могат да допринесат за проявата на „мека сила“, но това не означава, че „меката сила“ е всеки тип поведение. Понятието „сила“ в международните отношения все още почти автоматично се свързва с военната сила, която също така автоматично се приема за основен елемент на „твърдата сила“. Но, военната сила безспорно има икономическо осигуряване. Именно то действа многообразно, като създава впечатление без да е прилагана военна сила, без да е оказвана заплаха за прилагането ѝ. Ето защо има разлика във възприемането на

въздействието от страна на Русия и САЩ, дори ако се абстрахираме от мощта на техните армии.

Политическите форми на „меката сила“ са твърде разнообразни, но и при тях основно е икономическото осигуряване. Например групата Г7 като елемент на „меката сила“ беше съставена от най-мощните икономики на света тогава. Изключването на Русия от нейния състав след анексията на Крим също е проява на икономическия инструментариум на „меката сила“.

Икономическата форма на „меката сила“ действа всеобхватно по простата причина, че няма обществено явление без икономическа основа. Конкретните прояви на тази форма на практика съвпадат с всички прояви на икономическата дейност, като могат да имат „твърдо“ или „меко“ действие. Например помощта по „План Маршал“ определено имаше „твърдо“ действие, защото съдържаше условието, комунистическите партии да бъдат елиминирани от правителствата. Но помощта, отпускана по програмата „Съюз за прогрес“ на Латинска Америка, имаше определено „меко“ действие. Такова действие имаше и помощта, отпускана на африканските страни, както и дейността на „Корпуса на мира“, която беше хуманитарна, но заплащана от правителството на САЩ. „Меко“ действие има и помощта, отпускана от Европейския съюз на африканските страни, както и предлаганият понастоящем европейски „план Маршал“ за Западните Балкани.

Други инструменти са културният, спортният, идеологическият, религиозният, но за ефективното действие на всички тях е необходима подкрепата на икономическия инструмент.

Големите държави имат създадени специални органи за въздействие чрез „меката сила“, в които основният инструмент е икономическият. САЩ са създали няколко органа, които фактически имат тази задача. Най-известна от тях е Корпусът на мира като независима правителствена агенция.

За държавите е трудно да владеят добре меката сила. Продължителното привличане изисква постоянство на ценностите. Излъчването на привличане, изготвянето на програми и убеждаването на други хора е още по-трудно. Причините в много случаи са индиректни, резултатите изискват време, за да узреят, някои от общите цели, към които е насочена меката сила, се размиват, а правителствата рядко имат пълен контрол над всички инструменти. Това важи и за усилията да се създаде мека сила чрез инструменти за публична дипломация. Затрудненията в политиката са резултат от огромното количество налична информация, значението на мрежите и променящите се стилове на управление в демократичните общества. Но фактът, че създаването на мека сила чрез публична дипломация често пъти е трудно, не означава, че не е важно. За да бъдат надеждни във век, когато силата преминава от държавни към недържавни актьори, усилията на правителствата да създават мека сила ще трябва да приемат, че силата е по-слабо подчинена на йерархичната структура през информационната епоха и че социалните мрежи придобиват все по-голямо значение.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В новите условия на информационната епоха повече от всякога мекото отношение се оказва по-ефективно от твърдото действие, но без икономическия инструмент ресурсите от всякакъв вид не могат да бъдат преобразувани в мека сила па привличане. Тезата на Хънтингтън за сблъсъка на цивилизациите, не може да се приеме за реална, особено когато разглеждаме по-подробно един отдавна предсказван сблъсък – този между САЩ и Китай, който засега се разрешава чрез инструментите на „меката сила“ и особено чрез икономическия инструмент.

Общият извод е, че „меката сила“ е ефективен метод за разрешаване на противоречията в международната политика през 21. век, когато е гарантиран чрез солиден икономически инструментариум.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Коев, К. Проекции на „меката“ сила в международните отношения в научни трудове на Русенския университет - 2015, том 54, серия 5.2.

2. Кънева, М. Проблемът за „меката сила“ в международните отношения и ролята ѝ във философията и практиката на политиката за сигурност на ЕС. В Сб. „Политиката за сигурност на Европейския съюз с опора на „меката“ сила: актуални проекти и проявления, потенциални възможности и зависимости“, Съставител: проф. д-р Пламен Пантев, УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2013.

3. Най, Дж. Бъдещето на силата. София: Военно издателство, 2013.

4. Най, Джоузеф. За глобалните промени във властта:
<https://www.vbox7.com/play29.10.2010>

References

1. Koev, K. Proektsii na „mekata“ sila v mezhdunarodnite otnosheniya v nauchni trudove na Rusenskiya universitet - 2015, tom 54, seriya 5.2.

2. Kaneva, M. Problemat za „mekata sila“ v mezhdunarodnite otnosheniya i rolyata ѝ vav filosofiyata i praktikata na politikata za sigurnost na ES. V Sb. „Politikata za sigurnost na Evropeyskiya sayuz s opora na „mekata“ sila: aktualni proektsii i proyavleniya, potentsialni vazmozhnosti i zavisimosti“, Sastavitel: prof. d-r Plamen Pantev, UI „Sv. Kliment Ohridski“, Sofiya, 2013.

3. Nay, Dzh. Badeshteto na silata. Sofiya: Voenno izdatelstvo, 2013.

4. Nay, Dzhouzef. Za globalnite promeni vav vlastta:
<https://www.vbox7.com/play29.10.2010>